

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

No6(3)

2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 484 sahifa,
9-iyun, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

O'zbek bolalar folklorining etnopsixologik jihatlarini o'rganish <i>Alimbayeva Shaxlo Tursunovna</i>	10
The Convergence of Educational Paradigms: Policy Borrowing, Adaptability, and Institutional Reform in Uzbekistan's Modern School System <i>Lola Rakhmonovna Djurakulova, Karina Eduardovna Bushevskaya</i>	15
Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida valeologik kompetensiyalarni rivojlantirish <i>Xudoyberdiyev G'iyosiddin Baxtiyor o'g'li, Mamatqulov Davronbek Abdig'apparovich</i>	21
Autizm spektridagi buzilishlarga ega bolalar rivojlanishida STEAM ta'lim texnologiyasining pedagogik ahamiyati <i>Ne'matova Hilola Ikrom qizi, Ahmadova Zuhra Adizovna</i>	25
Ozodlikdan mahrum qilingan shaxsning jazoni ijro etish muassasasidagi moslashuvining psixologik xususiyatlari <i>Saydullayeva Muxabbat Abdullayevna</i>	30
Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning ijodiy qobiliyatini rivojlantirishning pedagogik ahamiyati <i>Shodiyeva Gulruh Xayrullayevna, Ergasheva Farog'at</i>	33
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida gamifikatsion topshiriqlar asosida divergent fikrlashni shakllantirishning didaktik mexanizmlari <i>Jalilov Muhammadali Abdumutalibovich, Saloydiovva Sevaraxon Mahammadsharif qizi</i>	37
Darsdan tashqari mashg'ulotlarda boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy faoliyat tajribasini shakllantirish <i>Sayfiddinova Muxlisa Sayfiddinovna</i>	41
Harbiy xizmatchilar oilalarida inqirozlarni profilaktika qilishda ijtimoiy-psixologik xizmatlarning o'rni <i>Sh. S. Kurbanova</i>	45
Yosh onalarning pedagogik kompetensiyalariga oid ilmiy-nazariy yondashuvlar <i>Yuldasheva Zulayxo Sadullayevna</i>	49
Роль нарративно-экспозиционной терапии при работе с детьми, репатрированными из ЗОН вооружённых конфликтов <i>Юлдашев Санжар Рузимуродович</i>	53
Boshlang'ich sinf texnologiya darslarida zamonaviy pedagogik texnologiyalar: muammo va uning yechimlari <i>Mamatova Karomat Ilhomjonovna</i>	57
Bitiruvchi sinf o'quvchilarini kasb-hunarga yo'naltirish jarayonlarida individual yondashuvning ahamiyati <i>Asilova Sanobar Xatamboyevna</i>	61
Optika bo'limini o'qitishning didaktik asoslari <i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Shomurodova Maftuna Tolibjon qizi, Rayimova Muazzam Xolbobo qizi</i>	66
Bo'lajak informatika o'qituvchilarida kompyuter grafikasiga oid kompetensiyalarni rivojlantirish uchun Gamified Project-Based Learning asosidagi integrativ metodika ishlab chiqish <i>D. Y. Pulatova, G' R. Berdiyev</i>	69
Psixologik savodxonlikning o'smirlar akademik savodxonligiga ta'siri <i>Fayzullayev Mirzaodil Mirzamurodovich</i>	76
Umumiy o'rta ta'lim maktablarida fizika darslarida loyihaviy ta'limni qo'llashning pedagogik asoslari <i>Ismonov Turgunpulat To'liqinovich</i>	81
Maktabgacha yoshdagi bolalarning tabiatga oid kompetensiyalarini rivojlantirishda mashg'ulot, ekskursiya va sayrlardan foydalanish metodikasi <i>Maripova N. X.</i>	84
Individual yondashuvga asoslangan pedagogik mexanizmlarni amaliyotga joriy etish metodikasi <i>Nurova Malika Abduzairovna</i>	88

Communicative Learning as a Basis for Critical Thinking Development	92
<i>Petrosyan Nelya Valerevna, Khalilova Farangiz Khoshimovna</i>	
Nikohdan oldingi hissiy-emotsional kompetentlikni rivojlantirishning ijtimoiy-psixologik omillari	97
<i>Raximova Gulxayo Alisherovna</i>	
Talabalarda chidamkorlikni rivojlantirishning ahamiyati	100
<i>Shaalimov Muxtorsha Atxamovich</i>	
Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda ertaklar orqali tarbiya berish usullari	105
<i>X. Sh. Ochilova</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarning ijtimoiy kompetensiyasini rivojlantirishda interfaol ta'lim texnologiyalarining samaradorligi	109
<i>Xalilova Dilnoza Furkatovna</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kitobxonlik madaniyatini kreativ yondashuvlar asosida shakllantirish imkoniyatlari	112
<i>Xolyigitova Bahoroy Kimsanboyevna</i>	
Bo'lajak buxgalleriya hisobi va audit sohasidagi talabarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning nazariy asoslari	117
<i>Arziyeva Visola Namozovna</i>	
Boshlang'ich ta'lim mazmunini tizimlashtirishning didaktik va aksiologik tamoyillari	121
<i>Shabbazova Dilfuza Ruzikulovna</i>	
Munis Xorazmiy devonining o'rganilishi va uning tarixiy-etimologik tahlili	125
<i>Sharopova Durdona Azim qizi</i>	
Raqamli texnologiyalar asosida pedagogik kompetensiyalarni takomillashtirish asoslari	129
<i>Tashmatova Gulzoda</i>	
Maktabgacha ta'limda steam yondashuvining didaktik imkoniyatlari	133
<i>To'xtaboyeva Maftunaxon G'aniyevna</i>	
Raqamli pedagogikaning zamonaviy ta'lim rivojlanishidagi o'rni	137
<i>Tojiyeva Asila Abdimannon qizi, Pardayeva Ra'no Eshboyevna</i>	
Talabalar jamoasida uchraydigan nizoli vaziyatlarning diagnostik tahlili	142
<i>Vaxobova Muxtabar Nurmuhimmat qizi</i>	
Kreativ yondashuv asosida talabalarining kasbiy sifatlarini shakllantirish	146
<i>Xolmatova Gulhayo Ulug'bekovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalar tarbiyasining psixologik asoslari	151
<i>Xurvaliyeva Tarmiza Latipovna</i>	
Umumta'lim maktab direktorlarining boshqaruv samaradorligini oshirishda media va axborot savodxonligini rivojlantirish modelini takomillashtirish	156
<i>Abdulxakimova Ziyoda Latibjon qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining darsda muammoli STEAM loyihalarini yaratish ko'nikmalarini rivojlantirish	161
<i>M. S. Achilova</i>	
Optik tushunchalarni shakllantirish metodikasi	165
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Cho'liyeva Sofiya Sobirjon qizi, Shog'dorova Moxinur Bobomurot qizi</i>	
PHET simulyatsiyalari yordamida optikani o'rgatish	169
<i>Avulova Zamira Tursunmurodovna, Nomozova Dilnoza Mamarajab qizi, Toshmirzayeva Buvioysha Panji qizi, Ruziyeva Jasmira Sirojiddin qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilari ijodiy fikrlashini o'ziga xos jihatlari	173
<i>Gafurova Shoxista Erali qizi</i>	
O'zbekiston hududlarida yengil atletika infratuzilmasi va sportchilar tayyorlash tizimini tashkiliy-boshqaruv asoslari	178
<i>Hakimova Mushtariybonu Hamidovna, Tursunpolatova Ziyoda Jahongir qizi</i>	
O'zbekistonda mustaqil fikrlash muammosi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar tahlili	181
<i>Tursunova Dilbar Zafarovna</i>	

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS	Methodology for Developing Competencies in Primary Education and the Communicative Analysis of Oral Speech..... 184 Turumbetova Aygul Yusupbaevna	184
	Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini "Tarbiya" darslarida o'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga o'rgatish metodikasi 189 Ummatkulova Sayyora Shovkatovna	189
	Boshlang'ich sinflarda matematika ta'limini tashkil etish 191 Saydullayeva Shabbona Ashraf qizi, Axtamqul Azamqulov, Anvar Yusupov	191
	Metakognitiv xabardorlik ko'rsatgichlarining ta'lim shakliga bog'liqligi..... 195 Ermatova Robiya Bekjonali qizi	195
	The Integration of Artificial Intelligence Technologies in Esp Instruction: Enhancing Professional Communicative Competence in Higher Education 199 Ismailova Shaira Ferdausovna	199
	Intercultural Communicative Competence in English Language Teaching: Preparing Global Learners 204 Maqsudova Gulnoz Olimovna	204
	Teaching Reading Through Multimodal Texts: Enhancing Comprehension and Engagement in EFL Classrooms 208 Norboyeva Shahnoza Jo'rabek qizi	208
	Digital Technologies and Cognitive Competence Development in English Language Teaching 212 Sharipova Muhabbat Erkinovna	212
	Raqamli ta'lim muhitida sun'iy intellektga asoslangan elektron o'quv resurslarini loyihalashning konseptual-pedagogik asoslari va didaktik muammolar tahlili..... 216 Shirinov Feruzjon Shuxratovich, Raxmonov Ziyodillo Xusanovich	216
	Boshlang'ich ta'limda timss mezonlari: kontekstli muammolarga yondashuv 222 Yo'ldoshev Farhodjon Baxtiyor o'g'li	222
	O'qituvchilarning qadriyatlarini va stressga barqarorlik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikning psixologik tahlili 227 Yuldashova Dilafuz Shavkatovna	227
	Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentsiyasini shakllantirish pedagogik muammo sifatida 229 Safarova Madina Azamat qizi	229
	Социально-психологические особенности отношения студентов к использованию искусственного интеллекта chatgpt в образовательной деятельности..... 233 Аскарлова Гулрух Оринбасаровна	233
	Диалог культур в произведениях русскоязычных писателей Узбекистана XXI века 239 Чернова Татьяна Алексеевна, Отакулов Ғолиб	239
	Русский язык как пространство межкультурной коммуникации в литературе Узбекистана 242 Чернова Татьяна Алексеевна, Имамов Жавлонбек, Абдурахмонов Элбек	242
	Umumta'lim maktablarida jismoniy tarbiya va sport tadbirlarining asosiy shakllari 245 Abdulkarimov Nurmaxan Amirxanovich	245
	Orol bobo obrazi orqali inson va tabiat birligining talqini 249 Hayotova Diyora Hamid qizi	249
	Yosh taekvondochilarda (10–12 yoshli) kuch, tezkorlik va ephillik sifatlarini takomillashtirish metodikasi .. 254 Iminova Z. B., Nazarova M. A.	254
	Oliy ta'lim muassasasi kafedra mudirlarida liderlik xususiyatini rivojlantiruvchi ijtimoiy-psixologik omillar 258 Mamatkulova Kimyoxon Abdujalilovna	258
	Mediafalsafaning oliy ta'lim tizimidagi didaktik imkoniyatlari va pedagogik funksiyalari 265 Mirabdullayev Izzatillo Isroiljon o'g'li	265
	Maktabgacha ta'lim tashkiloti kun tartibini to'g'ri tashkil etishda tarbiyachining roli..... 271 Muminova Gulasal Baxodirovna	271
	Soft Skills yondashuvi asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida pedagogik muloqot madaniyatini shakllantirish 275 Quvonova Nodirabegim Shavkat qizi	275
	Tasviriy faoliyat jarayonida eshitishda nuqsoni bo'lgan o'quvchilarning kognitiv jarayonlarini rivojlantirish .. 280 Sadirova Kamola Giyozovna	280

Inklyuziv ta'lim sharoitida maxsus pedagogik metodlar orqali o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvini ta'minlash.....	284
<i>Suyunova Kamola Jamshed qizi, Suvonova Kamola Rayimkulovna</i>	
Web-dizayn texnologiyalari asosida bo'lajak informatika va axborot texnologiyalari o'qituvchilarining raqamli kompetentligini shakllantirish metodikasi	287
<i>Ulmasbek Abdubanapovich Yuldashev, Prof. Dr. Ayhan Istanbulu</i>	
O'smirlar axloqiy rivojlanishining psixologik determinantlari va ularni takomillashtirish mexanizmlari	293
<i>Umaraliyev Muzaffarjon Muhammadjon o'g'li</i>	
Oliy ta'limda o'zbek tili fanini o'qitish: muammo va yechimlar	297
<i>Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna</i>	
Folklor motivlarining bolalar xarakteri shakllanishidagi o'rni.....	300
<i>Safarova Nigora Oxunjonovna, Sayfilloyeva Jasmina Jahongirovna</i>	
Kreativ pedagogga qo'yiladigan talablar va uni shakllantirish bosqichlari	304
<i>Abdialimova Maxfuza Safarboy qizi</i>	
Biologiya darslarida STEM va biotexnologiya integratsiyasining nazariy poydevori	307
<i>Abdusamatov Abduqodir Norqul o'g'li</i>	
The Effectiveness of Project-Based Learning in Developing 21 st -Century Skills Among EFL Learners	314
<i>Axmatova Munisa Orif qizi</i>	
Autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalarning o'yin faoliyati asosida ijtimoiylashuvi.....	320
<i>P. M. Pulatova, El'muradova Madina Yangiboy qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy kompetensiyalarini xalq og'zaki ijodi asosidagi didaktik o'yinlar orqali rivojlantirishning lingvopsixologik va tarbiyaviy mexanizmlari	326
<i>Muqimova Gullola Qobil qizi, Sultonov Humoyun Ulug'murodovich</i>	
Tillarni o'qitish jarayonini modellashtirishning metodologik asoslari	330
<i>Nurkeldi Jarasbayev</i>	
Sun'iy intellekt texnologiyalarining informatika ta'limidagi o'rni va ahamiyati	334
<i>Abdullayev Abubakir Narzullayevich, Xurozboyeva Sevinch Abror qizi</i>	
Научно-методологические основы организации психопрофилактической и психокоррекционной работы в практической психологии	337
<i>Ядгарова Озода Ибрагимовна</i>	
Raqamli ta'lim muhitida birlamchi manbalar bilan ishlashning sun'iy intellektga asoslangan pedagogik-metodik mexanizmlari	342
<i>Yursinboyev Jaxongir Mexrojiddin o'g'li</i>	
Zamonaviy biologiyada umumiy genetikaning o'rni va istiqbollari	348
<i>Ko'bayev Jurabek Eshmamatovich</i>	
Разработка системы мониторинга информационной безопасности для высших учебных заведений... ..	352
<i>Хамроев Шохбоз Султонмуродович</i>	
Klaster metodi asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida matnli masala yechish ko'nikmasini rivojlantirish ..	356
<i>Atoeva Laylo Akram qizi</i>	
Ta'lim subyekti sifatida o'qituvchi va sun'iy intellektning psixologik-pedagogik xususiyatlarini qiyosiy tahlil qilish	363
<i>Mirзахmatova Sayyora Saydaxmatovna</i>	
Research Methodologies for Examining English Texts Focused on Ecotourism Destinations	366
<i>Nurbek Yavqochev</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalar aqliy rivojlanishida bolalar adabiyotining o'rni.....	369
<i>Yuldoshova Mexriniso</i>	
Integrativ yondashuvning logopedik mashg'ulotlar orqali dizartriyani korreksiyalashdagi ahamiyati	372
<i>Akramov Dostonbek Ikromjon o'g'li</i>	
Jismoniy tarbiya darslarida pedagogik texnologiyalardan foydalanishning samaradorligi	378
<i>Axmedjanov Shuhrat Boltayevich</i>	
Og'zaki nutqni baholash va rivojlantirish omillari va nutqiy vaziyatlar	381
<i>G'aybulloyeva Feruza Bobir qizi</i>	
Hayotiy vaziyatlar asosida matematik tasavvurlarni shakllantirish	384
<i>Raimberdiyeva Sh. N., Ismoilova M. M.</i>	

The Role of Word Formation Processes in Enriching the Vocabulary of the English Language	387
<i>Qoldigiz Mirzayeva</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik rivojlanishini psixodiagnostika qilishning nazariy va amaliy asoslari	391
<i>Radjabova Dilnura Anvarbekovna</i>	
Maktabga tayyorlov yoshida aqliy tarbiyalashda didaktik o'yinlarning o'rni va ahamiyati.....	397
<i>Ziyodullayeva Ruxshona O'ral qizi, Ismoilov Bobur Tohirovich</i>	
O'quvchilarda tanqidiy fikrlash va axborotni saralash kompetensiyasini rivojlantirishning neyropedagogik mexanizmlari.....	401
<i>Xolmatova Saboxat Ilxomjon kizi</i>	
Akmeologik yondashuv asosida talabalarda konfliktologik kompetentlikni rivojlantirishni takomillashtirish ...	408
<i>Xoshimova Muazzamxon Zaynalobidinovna</i>	
Bo'lajak musiqa o'qituvchilarining dirijyorlik apparatini shakllantirishda qo'llaniladigan interfaol metodlarning ahamiyati.....	413
<i>Z. A. Nuraliyeva</i>	
3-sinf ona tili darsligidagi birikuvchanlikka doir mashqlar tahlili.....	417
<i>Safarov Firuz Sulaymonovich, Hamroyeva Zahro G'afforovna</i>	
Лингво-дидактические требования к организации дистанционного обучения иностранному языку: цифровизация, инклюзия и мировой опыт	420
<i>Азимова Ситора Рахимовна</i>	
Развитие альтруистической самоотверженности у подростков на основе прогрессии навыков позитивного мышления	429
<i>Ахрарова Шоира Батыровна</i>	
“Лишний человек” и трагическое осознание своей ненужности	433
<i>Мустафоева Холида Худжагелдиевна</i>	
Talaba-psixologning kasbiy muhim sifatlarini takomillashtirish amaliy ishga tayyorlik omili sifatida	438
<i>Nurimbetova Elmira Jumamuratovna</i>	
Texnologiya faniga sun'iy intellekt texnologiyalarini integratsiya qilishning pedagogik imkoniyatlari	441
<i>Abdufatayev Sherjaxon Abduazimovich, Yaminova Nargiza Nuriddinovna</i>	
Alisher Navoiy ijodiy merosida ustoz-shogird munosabatlarining aksiologik asoslari	444
<i>Abdullayeva Sabohat G'ayratullayevna</i>	
The Role of Artificial Intelligence in Enhancing English Language Teaching and Learning	448
<i>Asamatdinov Alim Baxtiyarovich, Ochilova Dilfuza Nematovna</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida monologik nutqni shakllantirishda savod o'rgatish, matn bilan ishlash va audiovizual vositalarning ahamiyati	451
<i>Ikromova Gulhida Axmadillo qizi, Axmadjonova Dilroz Abdulaxad qizi</i>	
Raqamlashtirish sharoitida talabalarda korrupsiyaga nisbatan intolerant madaniyatni rivojlantirishning pedagogik mexanizmlari.....	456
<i>Axmedova Dilnora Kobiljonovna</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida steam texnologiyasidan foydalanishning amaliy asoslari.....	460
<i>Boltayeva Nasiba Ilhom qizi</i>	
Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi.....	464
<i>Bozorova Nigora Sodiqjon qizi</i>	
Kontekstli yondashuv orqali bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining lisoniy-pragmatik kompetensiyasini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish	467
<i>Eshoqulova Kamola Ibroximovna</i>	
Eshitishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilar muloqot ko'nikmalarini shakllantirish texnologiyalari	471
<i>Isoqjonova Dilfuzaxon Muxtorjon qizi</i>	
Talabalik davrida o'quv faoliyatidan qoniqqanlik va lokus nazorat o'rtasidagi o'zaro aloqadorlikning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari.....	474
<i>Jo'rayeva Iqbolxon Po'latovna</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida yo'l harakati xavfsizligi kompetensiyalarini rivojlantirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish metodikasi	479
<i>Jumayev Yunus Rashidovich</i>	

BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARIDA MONOLOGIK NUTQNI SHAKLLANTIRISHDA SAVOD O'RGATISH, MATN BILAN ISHLASH VA AUDIOVIZUAL VOSITALARNING AHAMIYATI

Ikromova Gulhida Axmadillo qizi

Farg'ona davlat universiteti katta o'qituvchisi,
 filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Axmadjonova Dilroz Abdulaxad qizi

Farg'ona davlat universiteti talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinflar o'quvchilarida monologik nutqni shakllantirishning nazariy va amaliy asoslari yoritilgan. Unda boshlang'ich ta'lim jarayonida nutqiy kompetensiyani rivojlantirishning ahamiyati, ayniqsa savod o'rgatish davrining o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini shakllantirishdagi o'rni ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Savod o'rgatish jarayonida tovush-harf tizimini o'zlashtirish, grammatik o'yinlar va yozuv mashg'ulotlari orqali o'quvchilarning mustaqil fikrlash, so'z boyligini kengaytirish hamda nutqiy izchillikni shakllantirish imkoniyatlari ochib berilgan. Shuningdek, maqolada matn bilan ishlashning monologik nutqni rivojlantirishdagi pedagogik imkoniyatlari yoritilib, matn tahlil qilish, qayta hikoya qilish, mavzu asosida ijodiy matn tuzish hamda matn ustida mustaqil ishlash o'quvchilarning nutqiy tafakkurini rivojlantirishda muhim omil ekanligi asoslab berilgan. O'quvchilarning matn yaratish jarayonida fikrni izchil bayon qilish, voqealar o'rtasidagi mantiqiy bog'lanishni saqlash hamda nutq madaniyatiga amal qilish ko'nikmalari shakllanishi ilmiy tahlil qilingan. Maqolada, shuningdek, audiovizual vositalar, jumladan o'quv filmlari, videomateriallar, multfilmlar va boshqa zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanishning nutqiy rivojlanishga ta'siri ham yoritilgan. Audiovizual vositalar yordamida tashkil etilgan mashg'ulotlar o'quvchilarning tasavvurini kengaytirishi, nutqiy faolligini oshirishi, ijodiy fikrlashini rivojlantirishi hamda og'zaki va yozma nutqni shakllantirishga xizmat qilishi ilmiy-pedagogik jihatdan asoslangan. Tadqiqot natijalarida savod o'rgatish, matn bilan ishlash va audiovizual vositalardan kompleks foydalanish boshlang'ich sinflar o'quvchilarida monologik nutqni samarali shakllantirishning muhim omili ekanligi ko'rsatib berilgan. Mazkur maqola boshlang'ich ta'lim tizimida nutqiy kompetensiyani rivojlantirish bo'yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqishda nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: monologik nutq, nutqiy kompetensiya, savod o'rgatish jarayoni, boshlang'ich ta'lim, matn bilan ishlash, ijodiy matn yaratish, audiovizual vositalar, o'quv filmlari, multfilmlar, didaktik o'yinlar, nutq madaniyati, og'zaki nutq, yozma nutq, mustaqil fikrlash, nutqiy faoliyat, ijodiy tafakkur, ta'lim texnologiyalari.

Abstract: This article discusses the theoretical and practical foundations of developing monologic speech in primary school students. It analyzes the importance of developing communicative competence in primary education, with particular emphasis on the role of the literacy instruction period in shaping students' oral and written speech. The study reveals the opportunities for fostering independent thinking, expanding vocabulary, and developing coherent speech through mastering the sound-letter system, grammatical games, and writing activities. The pedagogical potential of text-based activities for developing monologic speech is also examined. It is substantiated that text analysis, retelling, creative text production, and independent work with texts are important factors in enhancing students' speech thinking. The article scientifically analyzes the formation of skills related to coherent expression of ideas, maintaining logical connections between events, and observing speech culture during text creation. In addition, the influence of audiovisual tools, including educational films, video materials, cartoons, and other modern educational technologies, on speech development is explored. It is demonstrated that activities organized through audiovisual tools contribute to expanding students' imagination, increasing speech activity, developing creative thinking, and improving oral and written communication skills. The findings indicate that the integrated use of literacy instruction, text-based activities, and audiovisual tools is an important factor in the effective development of monologic speech among primary school students. The article has both theoretical and practical significance for developing methodological recommendations aimed at enhancing communicative competence in primary education.

Key words: monologic speech, communicative competence, literacy instruction, primary education, text-based learning, creative writing, audiovisual tools, educational films, cartoons, didactic games, speech culture, oral speech, written speech, independent thinking, speech activity, creative thinking, educational technologies.

Аннотация: В данной статье раскрываются теоретические и практические основы формирования монологической речи у учащихся начальных классов. Анализируется значение развития речевой компетенции в процессе начального образования, а также научно обосновывается роль периода обучения грамоте в формировании устной и письменной речи школьников. Показаны возможности развития самостоятельного мышления, расширения словарного запаса и формирования связной речи посредством освоения звуко-буквенной системы, грамматических игр и письменных упражнений. Освещаются педагогические возможности работы с текстом в развитии монологической речи, обосновывается важность анализа текста, пересказа, создания творческих текстов и самостоятельной работы с текстовым материалом для развития речевого мышления учащихся. Научно проанализированы навыки последовательного изложения мыслей, сохранения логической связи между событиями и соблюдения культуры речи в процессе создания текста. Также рассматривается влияние аудиовизуальных средств, включая учебные фильмы, видеоматериалы, мультфильмы и другие современные образовательные технологии, на речевое развитие учащихся. Обосновано, что занятия, организованные с использованием аудиовизуальных средств, способствуют расширению воображения учащихся, повышению их речевой активности, развитию творческого мышления и совершенствованию устной и письменной речи. Результаты исследования показывают, что комплексное использование обучения грамоте, работы с текстом и аудиовизуальных средств является важным фактором эффективного формирования монологической речи у учащихся начальных классов. Статья имеет теоретическое и практическое значение для разработки методических рекомендаций по развитию речевой компетенции в системе начального образования.

Ключевые слова: монологическая речь, речевая компетенция, обучение грамоте, начальное образование, работа с текстом, создание творческого текста, аудиовизуальные средства, учебные фильмы, мультфильмы, дидактические игры, культура речи, устная речь, письменная речь, самостоятельное мышление, речевая деятельность, творческое мышление, образовательные технологии.

KIRISH

Hozirgi globallashuv va axborot texnologiyalari jadallik bilan rivojlanayotgan davrda ta'lim tizimi oldiga o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, nutqiy madaniyati va kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish kabi muhim vazifalar qo'yilmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichi o'quvchilarning nutqiy rivojlanishi, tafakkurining shakllanishi hamda shaxs sifatida kamol topishida muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu bosqichda o'quvchilarda og'zaki va yozma nutqni rivojlantirish, fikrni ravon va izchil bayon qilish ko'nikmalarini shakllantirish ta'lim jarayonining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida monologik nutqni shakllantirish o'quvchilarning mustaqil fikr yuritish, voqealarni izchil bayon qilish, o'z qarashlarini mantiqiy asoslash hamda nutqiy madaniyat me'yorlariga amal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Monologik nutqni shakllantirish jarayoni savod o'rgatish mashg'ulotlari, matn bilan ishlash faoliyati hamda zamonaviy audiovizual vositalardan samarali foydalanish orqali amalga oshiriladi. Savod o'rgatish jarayonida tovush-harf tizimini o'zlashtirish, grammatik o'yinlar, yozuv mashg'ulotlari va nutqiy mashqlar o'quvchilarning nutqiy tafakkurini rivojlantirishga yordam beradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida monologik nutqni shakllantirish masalasi pedagogika, psixologiya va tilshunoslik fanlarining muhim tadqiqot yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Nutqiy faoliyatning rivojlanishi bolalarning tafakkuri, kommunikativ kompetensiyasi hamda shaxsiy kamoloti bilan bevosita bog'liq bo'lgani sababli mazkur muammo ko'plab olimlar tomonidan o'rganilgan.

Nutq faoliyati nazariyasining ilmiy asoslari L.S.Vygotskiy, A.A.Leontyev va S.L.Rubinshteynlarning tadqiqotlarida yoritilgan. L.S.Vygotskiy nutq va tafakkurning o'zaro bog'liqligini asoslab, bolaning nutqiy rivojlanishi uning aqliy rivojlanishining muhim omili ekanligini ta'kidlagan. A.A.Leontyev esa nutqiy faoliyatni kommunikativ jarayon sifatida talqin qilib, monologik nutqni shakllantirishda faol muloqot va amaliy faoliyatning ahamiyatini ko'rsatgan.

O'zbek olimlaridan K.Qosimova, S.Matchonov, D.Babayeva va S.Qodirovalarning ilmiy ishlari boshlang'ich ta'limda nutq o'stirish metodikasini takomillashtirishga bag'ishlangan. K.Qosimova va S.Matchonov ona tili ta'limida o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini rivojlantirishda matn bilan ishlashning didaktik imkoniyatlarini keng yoritgan. D.Babayeva nutq o'stirish nazariyasi va metodikasiga oid tadqiqotlarida o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish hamda nutqiy kompetensiyasini shakllantirishning metodik asoslarini ishlab chiqqan. S.Qodirova esa boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqini rivojlantirishda ijodiy topshiriqlar va matn yaratish faoliyatining samaradorligini ilmiy jihatdan asoslagan.

Nutqiy kompetensiyani rivojlantirish masalalari N.G.Alavutdinovaning tadqiqotlarida ham keng yoritilgan. Olimaning fikricha, o'quvchilarning monologik nutqini rivojlantirishda savod o'rgatish jarayoni, matn ustida ishlash va kommunikativ mashqlardan kompleks foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Xorijiy tadqiqotchilar J.Bruner, D.Hymes va M.Hallidaylarning ilmiy qarashlarida ham til va nutqni o'qitishning kommunikativ jihatlariga alohida e'tibor qaratilgan. D.Hymes tomonidan ilgari surilgan kommunikativ kompetensiya nazariyasi o'quvchilarning fikrni mantiqiy va vaziyatga mos tarzda bayon qilish ko'nikmalarini rivojlantirish zarurligini asoslaydi. M.Halliday esa tilni ijtimoiy muloqot vositasi sifatida talqin qilib, nutqiy faoliyatni real kommunikativ vaziyatlar asosida rivojlantirish lozimligini ta'kidlaydi.

So'nggi yillarda audiovizual vositalarning ta'lim jarayonidagi o'rnini bo'yicha ham qator tadqiqotlar olib borilgan. Tadqiqotchilar multimedia texnologiyalari, videomateriallar va interaktiv vositalardan foydalanish o'quvchilarning nutqiy faolligini oshirishi, tasavvurini boyitishi hamda ijodiy fikrlashini rivojlantirishini qayd etadilar.

Tahlil qilingan ilmiy manbalar shuni ko'rsatadiki, monologik nutqni rivojlantirishning nazariy va metodik jihatlarini keng o'rganilgan bo'lsa-da, savod o'rgatish, matn bilan ishlash va audiovizual vositalarning o'zaro integratsiyasi asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida monologik nutqni shakllantirish masalasi yetarlicha kompleks tadqiq etilmagan. Mazkur maqolaning ilmiy yangiligi aynan ushbu vositalarning integratsiyalashgan holda qo'llanishi orqali monologik nutqni rivojlantirish imkoniyatlarini yoritishdan iborat.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda boshlang'ich sinf o'quvchilarida monologik nutqni shakllantirish muammosini o'rganishga qaratilgan tavsifiy, qiyosiy-tahliliy va pedagogik kuzatish metodlaridan foydalanildi. Shuningdek, savod o'rgatish jarayoni, matn bilan ishlash hamda audiovizual vositalarning nutq rivojiga ta'siri ilmiy-metodik adabiyotlar asosida tahlil qilindi. Olingan ma'lumotlar umumlashtirilib, o'quvchilarning monologik nutqini rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali metodik yondashuvlar aniqlashtirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida monologik nutqni shakllantirish jarayoni savod o'rgatish bilan uzviy bog'liq hisoblanadi. Savod o'rgatish o'quvchilarning nutqiy faoliyatini rivojlantirishning dastlabki va eng muhim bosqichi bo'lib, unda o'quvchilar tovush va harflarni o'zlashtirish, ularni to'g'ri talaffuz qilish, so'z va gap tuzish malakalarini egallash orqali o'z fikrini mustaqil bayon qilishga o'rganadi. Savod o'rgatish mashg'ulotlari jarayonida o'quvchilarning yozma va og'zaki nutqi shakllanadi, lug'at boyligi kengayadi, fikrni izchil ifodalash ko'nikmalari rivojlanadi. O'quvchilarning bilimlarni muvaffaqiyatli o'zlashtirishi ham bevosita ularning nutqiy ko'nikmalari qay darajada rivojlanganligiga bog'liq bo'ladi. Shu sababli boshlang'ich sinflarda savod o'rgatish jarayoniga alohida e'tibor qaratiladi va har bir tovush hamda harfni mukammal o'zlashtirish uchun turli mashg'ulotlar tashkil etiladi.

Savod o'rgatish davrida o'quvchilarning nutqiy faolligini oshirish uchun grammatik o'yinlardan keng foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Bunday o'yinlar o'quvchilarning fikrlash faoliyatini rag'batlantiradi, ularni mustaqil ishlashga undaydi hamda har bir tovush va harfning o'ziga xos xususiyatlarini chuqurroq o'zlashtirishga yordam beradi. Grammatik o'yinlar o'quvchilarning bilim olish jarayonini qiziqarli tashkil etadi, ularni toliqishdan saqlaydi hamda o'quvchilarda o'z faoliyatidan zavqlanish hissini uyg'otadi. Ayniqsa, "So'z tuzish", "Gap tuzish", "Davomini topish" kabi o'yinlar orqali o'quvchilar mustaqil fikr yuritishga, so'z boyligini kengaytirishga va nutqiy mantiqni shakllantirishga erishadilar.

Savod o'rgatish jarayonida fonetik bilimlarni egallash ham monologik nutq rivojida muhim o'rin tutadi. O'quvchilar unli va undosh tovushlarni farqlash, ularning talaffuz xususiyatlarini aniqlash, jarangli va jarangsiz undosh tovushlarni taqqoslash orqali nutq tovushlarini to'g'ri qo'llashga o'rganadilar. Tovushlarning xususiyatlarini anglab yetish o'quvchilarning so'zlarni to'g'ri talaffuz qilishiga, yozuvda xatolarga yo'l qo'ymasligiga hamda fikrni aniq ifodalashiga yordam beradi. Shuningdek, bo'g'in, urg'u, tovush almashinuvi kabi fonetik hodisalarni o'zlashtirish o'quvchilarning nutqiy madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Boshlang'ich sinflarda savod o'rgatish jarayonida yozuv mashg'ulotlarini to'g'ri tashkil etish ham monologik nutq shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Husnixat malakasini rivojlantirish, sidirg'ali o'qish ko'nikmasini shakllantirish, yozma nutqni izchil bayon qilish mashqlari o'quvchilarning tafakkur faoliyatini faollashtiradi. Yozuv mashg'ulotlarini o'yin shaklida tashkil etish o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularni faol ishtirok etishga undaydi. Bu jarayonda o'qituvchi o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda turli metodlardan foydalanishi zarur.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida monologik nutqni shakllantirishda matn bilan ishlash jarayoni ham muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Matn bilan ishlash jarayoni o'quvchilarning fikrlash faoliyatini rivojlantirish, nutqiy izchillikni shakllantirish hamda o'z fikrini mustaqil ifodalashga o'rgatishda katta ahamiyatga ega. O'quvchilar matnni o'qish, tahlil qilish, qayta hikoya qilish va matn asosida yangi matn yaratish orqali nutqiy faoliyatning turli shakllarini egallaydilar. Matn bilan ishlash jarayonida o'quvchilar mavzuni anglash, asosiy g'oyani ajratish, voqealar ketma-ketligini saqlash, mantiqiy bog'lanishlarni to'g'ri ifodalash kabi ko'nikmalarni egallaydilar. Bu jarayon o'quvchilarning monologik nutqini rivojlantirishga xizmat qiladi, chunki matn ustida ishlash o'quvchini o'z fikrini izchil bayon qilishga o'rgatadi.

Matn asosida ijodiy ishlash o'quvchilarning tafakkurini faollashtiradi, ularni voqealarni tasvirlash, o'z munosabatini bildirish hamda nutqni mantiqiy tuzishga undaydi. Berilgan mavzu asosida matn tuzishga o'rgatish o'quvchilarning ijodiy erkinligini ma'lum darajada chegaralasa-da, ularni fikrni aniq yo'nalishda ifodalashga o'rgatadi. Mavzu asosida matn yaratish o'quvchini fikrini muayyan yo'nalishda jamlashga yordam beradi, chalg'ishning oldini oladi va voqealar o'rtasidagi bog'lanishni mantiqiy asosda ifodalashga o'rgatadi. Mavzuning to'g'ri tanlanishi o'quvchilarning qiziqishini oshiradi, ularning mavjud bilimlarini safarbar qiladi va mustaqil fikrlashga undaydi.

O'quvchilar matn yaratish jarayonida o'z tasavvurlarini saralashga, muhim jihatlarni ajratishga va fikrni izchil ifodalashga o'rganadilar. Matn yaratish jarayoni o'quvchining ijodiy faoliyati mahsuli hisoblanadi va bu jarayonda o'quvchining dunyoqarashi, tafakkuri hamda nutqiy ko'nikmalari o'zaro uyg'unlashadi. Matn grammatik, mazmuniy va tasviriy jihatdan yaxlit bo'lganda uning ta'sir kuchi ortadi, shuning uchun o'qituvchi o'quvchilarga matn yaratishda lisoniy to'g'rilik, mantiqiy izchillik va ifodaviylik talablarini tushuntirishi lozim.

Matn bilan ishlash jarayonida o'quvchilar matn mazmunini qayta bayon qilish, matn asosida savollarga javob berish, voqealarni tasvirlash orqali og'zaki nutqini rivojlantiradilar. Matnni tahlil qilish jarayoni o'quvchilarning nutqiy tafakkurini rivojlantiradi, ularga fikrni tizimli ifodalash imkonini beradi. O'quvchilar matn ustida ishlash jarayonida so'z boyligini kengaytiradilar, yangi so'z va iboralarni o'zlashtiradilar, bu esa ularning nutqini boyitadi. Matn yaratish mashg'ulotlari o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi, ularda ijodiy yondashuvni shakllantiradi.

Matn ustida ishlash jarayonida o'qituvchi o'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olishi, ularni mavzuga qiziqtirishi va ijodiy faoliyatga jalb qilishi zarur. O'quvchilar matn yaratish jarayonida voqealarni tasvirlash, ularga baho berish, o'z munosabatini bildirish orqali monologik nutq malakalarini egallaydilar. Matn bilan ishlash o'quvchilarning nutqiy madaniyatini rivojlantiradi, ularni fikrni aniq, ravon va izchil bayon qilishga o'rgatadi. Ushbu jarayon o'quvchilarda tafakkur va nutqning uyg'un rivojlanishini ta'minlaydi. Matn bilan ishlash boshlang'ich sinflarda izchil va uzluksiz tashkil etilganda o'quvchilarning monologik nutqi samarali shakllanadi, ular o'z fikrini mustaqil bayon qilish, voqealarni mantiqiy izchillikda ifodalash va nutqiy madaniyatga rioya qilish ko'nikmalariga ega bo'ladilar.

Monologik nutqni shakllantirishda audiovizual vositalardan foydalanish samarali pedagogik usullardan biridir. Audiovizual vositalar, jumladan, o'quv filmlari, videofilmlar, multfilmlar va boshqa tasviriy materiallar o'quvchilarning nutqiy faoliyatini rivojlantirish, ularning tasavvur doirasini kengaytirish hamda mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Harakatdagi tasvirlarni kuzatish o'quvchilarda voqealarni izchil bayon qilish, tasvirlangan hodisalarga munosabat bildirish va o'z fikrini mustaqil ifodalash ehtiyojini kuchaytiradi. Audiovizual materiallar asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar o'quvchilarning nutqiy faolligini oshiradi hamda ularni ijodiy fikrlashga undaydi.

O'quv filmlaridan foydalanish o'quvchilarga mustaqil matn yaratish imkoniyatini beradi. Filmlarda diktor matni yoki subtitrlarning bo'lmasligi o'quvchilarning mustaqil ijodiy fikrlashiga keng yo'l ochadi. O'quvchilar film mazmunini sharhlash jarayonida voqealarni so'z orqali ifodalashga, tasvirlangan holatlarni tahlil qilishga hamda ularni izchil tarzda bayon qilishga o'rganadilar. Film asosida matn yaratish mashg'ulotlari o'quvchilarning ham og'zaki, ham yozma nutqini rivojlantirishga yordam beradi. O'quvchi o'zi yaratgan matnni film mazmuni bilan taqqoslash orqali nutqining qay darajada to'g'ri va mos ekanligini anglaydi hamda o'z nutqini tahrir qilish ko'nikmasini egallaydi.

Audiovizual vositalardan foydalanish jarayonida o'quvchilar o'zlarini sharhlovchi yoki ijodkor sifatida his qiladilar. Bu esa ularda mas'uliyat hissini kuchaytiradi va nutqiy faoliyatga qiziqishni oshiradi. Film namoyishi davomida o'quvchi tasvirlangan voqealarni so'z bilan ifodalashga harakat qiladi, bu esa uning lug'at boyligini kengaytiradi, ifodali nutqni shakllantiradi hamda talaffuz me'yorlariga amal qilishga o'rgatadi. Harakatdagi tasvir asosida nutq yaratish o'quvchilardan leksik bilimlarni yaxshi o'zlashtirishni talab qiladi. Ma'nodosh, qarama-qarshi ma'noli so'zlar, iboralar va boshqa til birliklarini to'g'ri qo'llash o'quvchilarning nutqiy imkoniyatlarini kengaytiradi.

Ushbu vositalar asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarni jamoa bilan ishlashga ham o'rgatadi. O'quvchilar guruhlarda ishlash jarayonida bir-birining fikrini eshitish, o'z qarashlarini mantiqiy dalillar bilan asoslash hamda umumiy xulosaga kelish ko'nikmalarini egallaydilar. Bunday mashg'ulotlar, aytib o'tilganidek, o'quvchilarning darsdagi faolligini oshiradi, loqayd o'quvchilarni ham faol ishtirok etishga undaydi. Audiovizual materiallar asosida ijodiy mashg'ulotlarni to'g'ri tashkil etish o'quvchilarning nutqiy tafakkurini rivojlantiradi va ularni mustaqil fikrlashga o'rgatadi.

Videofilmlar asosida matn yaratish jarayoni o'quvchilardan oldindan tayyorgarlik ko'rishni talab qiladi. Film namoyishidan oldin o'quvchilarga kuzatish jarayonida e'tibor berilishi lozim bo'lgan jihatlarni tushuntiriladi. Filmni tomosha qilish jarayonida o'quvchilar tasvirlangan voqealar, qahramonlar, muhit va hodisalarni tahlil qiladilar.

Namoyishdan so'ng o'quvchilarga savollar berish, film mazmunini muhokama qilish hamda matn tuzish vazifalarini bajarish orqali ularning nutqiy faoliyati rivojlantiriladi. Bu jarayon o'quvchilarda voqealarni izchil bayon qilish, sabab-oqibat bog'lanishlarini aniqlash hamda fikrni mantiqiy tarzda ifodalash ko'nikmalarini shakllantiradi.

Shuni aytib o'tish kerakki, audiovizual vositalar yordamida tashkil etilgan ijodiy mashg'ulotlar o'quvchilarning shaxs sifatida shakllanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. O'quvchilar mustaqil fikr mahsulini yaratishga, o'z qarashlarini erkin ifodalashga va nutqiy madaniyatga rioya qilishga o'rganadilar. Bular o'quvchilarning tasavvurini boyitadi, ularni atrof-muhit hodisalariga befarq bo'lmaslikka, voqealarni kuzatish va tahlil qilishga undaydi. Shu bilan birga, bunday mashg'ulotlar o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularni ijodiy faoliyatga jalb etadi hamda monologik nutqni samarali rivojlantirishga xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida monologik nutqni shakllantirish ta'lim jarayonining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Savod o'rgatish mashg'ulotlari, matn bilan ishlash va audiovizual vositalardan samarali foydalanish orqali o'quvchilarda mustaqil fikr yuritish, voqealarni izchil bayon qilish va nutqiy madaniyatni rivojlantirish mumkin. Tovush va harflarni o'zlashtirish, grammatik o'yinlar, yozuv mashg'ulotlari lug'at boyligini kengaytiradi va mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantiradi. Matn bilan ishlash o'quvchilarga anglash, tahlil qilish, qayta hikoya qilish va ijodiy matn yaratishni o'rgatadi. Audiovizual vositalar tasavvur doirasini kengaytirib, nutqiy faollik va ijodiy tafakkurni oshiradi. Shu bilan kompleks metodlar orqali monologik nutqni samarali shakllantirish o'quvchilarning ravon, mantiqiy va ifodali nutq sohibi bo'lishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Alavutdinova N. G. Ona tili darslarida nutqiy kompetensiyalarni shakllantirish metodikasi: Monografiya. - Toshkent: "Bookmany Print", 2023.
2. Babayeva D. R. Nutq o'stirish nazariyasi va metodikasi. - Toshkent, 2018.
3. Qodirova S. A. Ona tili o'qitish metodikasi (Nutq o'stirish metodikasi). - Buxoro: KAMOLOT, 2022.
4. Qosimova K., Matchonov S. Ona tili o'qitish metodikasi. - Toshkent: NOSIR, 2009.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №6(3)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.